

УДК 796.01: 141.32.572

ББК 87.667.1

Михайло Ібрагімов

ФІЛОСОФІЯ СПОРТУ В КОНТЕКСТІ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Зроблено спробу філософсько-антропологічного аналізу сутнісних рис спорту: ігри, змагання та видовищність у їхній взаємозумовленості. Як вираження екзистенціальної проблеми сутності та існування людини, розкривається культурологічний зміст поняття “спортивне тіло” і стверджується, що воно, завдяки видовищності змагальної гри, створює неповторний художньо-тілесний образ і завдяки цьому перетворює окреме індивідуальне тіло спортсмена в соціокультурний феномен.

Ключові слова: екзистенціалізм, філософія спорту, антропологія, спортивне тіло, гра, змагання, публічність, видовищність.

У сучасних культурологічних практиках постійно актуалізується проблематика спорту, який наразі розглядається не лише у вимірах прикладних спеціальних наук з теорії спорту і фізичного виховання, а за у соціогуманітарними напрямками: історія спорту, соціологія спорту, педагогіка спорту, психологія спорту, спортивний менеджмент тощо. На авансцену науково-теоретичних розвідок поступово виходить філософія спорту, яка, на думку автора, може бути презентована в різнопланових предметних філософських векторах: від соціальної філософії, філософії освіти, філософії культури, філософії науки, філософії релігії, гуманістики до феноменології та екзистенціалістської антропології, в інструментарії якої будемо розглядати її проблематику [9, с.111].

Для розвитку філософії спорту як міждисциплінарної галузі знань на українських теренах уже створено теоретичні передумови, хоча вона ще не стала досить популярною. Тож метою статті є намагання привернути увагу філософської спільноти до дискусійних питань у теорії фізичної культури, яка, за свідченнями фахівців, переживає методологічну “кризу росту”, пов’язану з її виокремленням у самостійну наукову дисципліну з ряду природничих, медикобіологічних, математичних і педагогічних знань [8, с.215–221]. Зауважимо, що термін “спорт” у цьому контексті розуміється в західно-європейській традиції, де він захоплює весь процес формування фізичної культури, у тому числі й фізичного виховання.

Аналіз останніх публікацій показує, що як в Україні, так і на всьому пострадянському просторі постійно зростає кількість філософських наукових досліджень, де розглядають спорт із точки зору соціально-культурного феномену. У сучасних дисертаційних роботах простежується прагнення дати концептуальний його виклад як соціального явища, що “перебуває в процесі постійної легітимізації, вирішує важливі соціальні та інституціональні завдання” [2, с.17], але при цьому дослідники вказують на неможливість однозначного визначення, оскільки поняття постійно розширюється та характеризується соціальною багатофункціональністю.

Дослідник С.М. Бацунов убачає цілісність спорту “в єдності і взаємовпливі всіх його структурних елементів”, а об’єднуючу роль, на його думку, “відіграє людська спрямованість спорту, яка реалізується через соціокультурну, символічну, інтегративну, генералізуючу, пізнавальну, комунікативну, гедоністичну, компенсаторну, соціально-емоційну, естетично-емоційну, політичну функції, а так само через функції соціалізації, соціальної мобільності, ціннісної зорієнтованості” [2, с.18–19]. В аспекті соціальної філософії учений справедливо вбачає соціальне буття спорту в специфічному виробництві зорових і показових людських надможливостей і, будучи невід’ємною складовою безпідставної форми соціуму, являє собою культурний активізм ігрової змагальності людини [2, с.15].

У наведеному визначенні спорту приваблює спроба автора включити в соціальну філософію, предметом якої є соціальне виробництво (В. Хмелько), онтологічне буття спорту в культурі та його антропологічну константу, що виявляється в сутнісний харак-

теристиці спорту як інсценуванні видовищно-ігрової тілесної змагальності людини [5, с.102–108].

Зауважимо що в зарубіжній науковій публіцистиці філософія спорту розвивається із середини ХХ ст., а ХХІІІ Всесвітній філософський конгрес (Греція, серпень 2013 р.) розглянув її проблематику на спеціальній секції. Характерно, що, на думку французького філософа Б. Жьо, спорт є об'єднанням соціокультурних елементів вищого порядку, а також “контрсуспільством з численними протиріччями”. Наводячи ці вислови, німецький учений Г. Люшен на Всесвітньому науковому конгресі “Спорт у сучасному суспільстві” (Тбілісі, 10–15 червня 1980 р.) заявив: “Наразі я вважаю дуже сприятливим той факт, що ми вперше зробили описовий та феноменологічний аналіз, коли говорили про діалектичну структуру спортивного змагання та про його можливі наслідки для світу” [13, с.28–37].

Розвиваючи ідеї феноменології тілесності (Е. Гуссерль, М. Мерло-Понті, Б. Вандельфельс), українські філософи звертаються до теоретичного аналізу тілесного досвіду (В. Кебуладзе), до метафізики тілесності (О. Гомілко), соматичного буття персонального світу особистості (Л. Газнюк), епістемології людської тілесності (В. Косяк), які можна розглядати як фундацію світоглядно-теоретичних засад філософії спорту. У світовій філософській літературі відбувається жвава дискусія про співвідношення спорту й тілесності, які в основному розглядаються з позицій феноменології й екзистенціалізму. У такому аспекті заслуговують на увагу докторське дисертаційне дослідження Ю.М. Мазова (Уфа) і кандидатська робота С.В. Могильової (Харків).

Зацікавлення з боку сучасної філософської думки спортом викликане зміною його місця й ролі в суспільстві, які не обмежені лише дозвоільно-розважальною сферою людської життєдіяльності, а трансформовані в конструктивний її засіб. Сучасний спорт уособлює вади та переваги становлення людяного в людині в історичному культурно-цивілізаційному процесі. Він символізує входження її у світ за складних глобалізованих змін техносферних умов життя й демонструє адаптивні можливості, на які здатна людина у власному психосоматичному бутті. Формується новий спеціалізований напрям розвитку знань про людину, який можна було б назвати *гуманітарне спортивне наукознавство*, де філософія могла б виправдати своє початкове покликання натхненника в піднесеному й кривавому сходженні людства до пізнання своєї сутності, життєвого смислу й призначення в цьому світі.

Доктор соціологічних наук, майстер спорту О. Кириленко зазначає, що “важливим аспектом дослідження спорту як інституту суспільства виступає проблема підвищеної ефективності з точки зору оздоровчих, рекреативних, виховних та інтегративних його функцій”, а тому в системі наук про спорт виділяє філософію спорту у двох напрямках: “спортивної антропології” та “спортивної аксіології” [10, с.3; 20]. Принагідно підкреслимо, що предметне поле філософії спорту, сьогодні має лише загальний абрис і не вичерпується вказаними напрямками. Як зазначають відомі польські філософи З. Кравчик та Е. Косевич, “досі точно не визначено об'єкт дослідження філософії спорту; не розроблено також головні категорії, поняття та дослідницькі процедури цієї нової галузі науки, яка ще формується” [17, с.9].

Ураховуючи подальші перспективи досліджень у рамках цього дискурсу, необхідно визначити зміст такого поняття, як “спортивне тіло”, яке може розглядатись як синтез сучасних різнобічних теоретичних досліджень тілесності. Це поняття фокусує існуючу різноманітну смислову його диференціацію у “філософії тілесності” й відсутність у спеціальних наукових дослідженнях “філософії спорту”. Термін “спортивне тіло”, з одного боку, продовжив би існуючу культурологічну традицію створення дефініцій стосовно людського тіла, а з другого, дав би поштовх у формуванні нового категоріально-понятійного апарату.

У теорії спорту, фізичного виховання та його різновидах – рекреації, реабілітації тощо – поняття “спортивне тіло” зустрічається побіжно. В основному про нього говорять як про “стан, що виникає під впливом фізичного виховання” [11, с.16]. Слово “стан” учені розглядають як структурний компонент фізичного розвитку. Т.Ю. Круцевич і Г.В. Безверхня зазначають: “Фізичний розвиток як стан – це комплекс ознак, що характеризують морфофункціональний стан організму, рівень розвитку фізичних якостей та здібностей, необхідних для життєдіяльності” [11, с.16]. Тобто під “спортивним тілом” у даному випадку розуміють морфологічний і функціональний стан організму, а фізичний розвиток, як “природний процес вікових змін”, у ньому “зумовлений спадковими факторами і конкретними умовами зовнішнього середовища” [11, с.16].

Спортивна медицина, використовуючи методи спеціальних природничих наук – біофізики, біохімії, біомеханіки тощо, спрямовує свої дослідження на вивчення фізіологічних властивостей організму спортсмена, розглядає “спортивне тіло” з точки зору можливостей досягнення якомога вищих спортивних результатів.

У гуманітарному напрямі фізкультурно-спортивної науки (соціологія, психологія, педагогіка, управління) цей термін також не поширений, частіше йдеться про особу спортсмена, його духовні, моральні, політичні, інші інтелектуальні характеристики.

У звичному традиційному вживанні терміна “спортивне тіло” розуміється як естетично-досконале людське тіло з атлетичною статурою, фізично й духовно розвинутою його організацією.

Антропологія спорту й фізичного виховання передбачає інший –соціокультурний – дискурс “спортивного тіла” у з’ясуванні його сутності в цілісній палітрі людських взаємин, тобто акцентує на *цілісності* спортивного тіла, що належить особі спортсмена, у якій він виявляє індивідуально-особистісні риси: талант, морально-духовні та вольові якості. Під час змагального екстазу відбувається феноменологізація тіла спортсмена у створенні ним певного художнього образу, який можна назвати витвором мистецтва.

Спираючись на ряд таких мотивів, як тілесність, відчуженість, нормальність і часові межі, що відіграють центральні ролі у феноменології, Б. Вальденфельс звертає увагу на перехід у філософії від *конструктивістського*, “який все переддане редукує до чогось, із чого виростають певні конструкти та штучні побудови”, до *природно-фундаменталістського* стилю мислення, “який орієнтується на усталений порядок природи, буцімто культура сама є частиною або епіфеноменом природної частини”, і наголошує, що *людське тіло* є вирішальним мостом у поєднанні природи й культури [3, с.17, 19]. У такому ракурсі спорт в екзистенціалістській філософії конструюється як соціально значуща й, можливо, єдина форма відтворення натурально-природного субстрату людської діяльності його тілесно-фізичної організації.

Феноменологія тілесності передбачає аналіз просторово-часових характеристик дієвості, тобто спроможності тіла спортсмена перетворюватися в екстремальних змагальних умовах у соціокультурний феномен. Якщо теорія спорту і фізичного виховання спрямована на дослідження й удосконалення методики оздоровчо-виховного й тренувально-підготовчого процесу та організації спортивно-змагальної діяльності, то онтологія й антропологія спорту має виявити його глибинні підвалини в життєдіяльності суспільства й смислове значення в індивідуальному бутті спортсмена. А це передбачає необхідність з’ясування сутнісних рис спорту, його виховного впливу на фізичне виховання людини, а також впливу суспільного стану фізкультурно-спортивного руху в країні на культурно-цивілізаційні процеси, що відбуваються в ній [7, с.135–142].

Дослідження специфічних особливостей “спортивного тіла” також актуалізується в теоретико-практичному сенсі через загострення проблеми адаптації людського організму до нових об’єктивних реалій у світі, таких як технологізація і комп’ютери-

зація всіх сфер суспільного життя, внаслідок чого воно все більш символізується й віртуалізується. Під таким кутом зору ставиться під сумнів питання виживання спорту, його перспектива, а саме: вичерпність резервних і потенційних можливостей організму людини. Ті, хто заперечує культурологічність спорту, апелюють до таких його рис, як гра, змагання й видовищність, які нібито, на їхню думку, не відповідають і не впливають із сутнісних рис людяності, специфіки їх життєдіяльності. Але постійна видозміна фізкультурно-спортивної діяльності, виникнення нових видів спорту характеризують багатогранність людського буття, винахідливість людини в його удосконаленні й демонструють невичерпні можливості її свободи й творчості як соціально-біологічного виду.

Як відомо, філософська антропологія досить молода галузь знань, започаткована в західноєвропейській культурі Максом Шелером, який прагнув подолати тогочасну світоглядну кризу, пов'язану з раціоналізмом і намаганням створити завдяки синтезу наукових знань нове розуміння "сутнісної картини людини". Він, зокрема, писав: "Філософська антропологія – це фундаментальна наука *про сутність і сутнісну структуру людини...* про її метафізичне сутнісне походження та її фізичне, психічне й духовне начало у світі..." [16, с.70]. У спорті філософ убачав прояви всіх духовних і тілесних сил людини, які необхідно було досліджувати. А тому антропологія спорту впливає з його вчення про структуру й сутнісні сили людського буття як його "вищої основи", що виявляється в "першовластивостях" світу, – порив і дух, на яких ґрунтується спорт і в якому найяскравіше виявляють ці субстанційні джерела життя.

У межах нашої статті схематично окреслимо три питання, що стосуються проблеми визначення сутнісних рис (атрибутів) спортивної діяльності: гри, змагання, видовищності, навколо яких ведеться дискусія серед гуманітаріїв фізкультурно-спортивної науки. Структуралістська методологія розглядає їх як елементи, що доповнюють, а не зумовлюють один одного, і тому одні теоретики розглядають їх у цілісній системі, а інші – вирізняють ту чи іншу складову. Оскільки екзистенціалістська антропологія розглядає людину як багатогранну та єдину у власній буттєвості, біологічну і соціальну, фізичну і психічну, природну і духовну істоту, то тіло спортсмена інсценує майстерну досконалість і водночас уразливість її до стихійних поривів як природного, так і божественного творіння.

Найбільше суперечок викликає *ігровий* елемент спорту, який більшість дослідників (М.М. Візтей, А.А. Передельський) узагалі виключає з основних характеристик спортивної діяльності.

Перше: гра є однією із сутнісних рис людини як творчої істоти, яка непередбачувано й "ні за будь-якими раніше заданими мірками" (К. Маркс) перетворює навколишній світ і себе в ньому. Ш.-Л. Монтеск'є вважав, що в людини можна відібрати все, окрім гри. Відповідно до екзистенціалізму, людська істота постійно виконує в житті певні соціальні ролі у багатовимірному життєвому просторі: спортсмена і тренера, студента і вченого, батька і сина, водія і пасажира, продавця і покупця. Саме життя диктує йому певні обставини, якими він має оволодіти, а тому мімікрує, конформує, лідирує. Спираючись на твори Ф. Достоевського, можна сказати, що людина за своєю природою – гравець, який щоденно розіграє в театрі цивілізаційних перипетій гостросюжетну драму свого життя. А тому постійно виникає екзистенційна проблема свободи вибору, що можна перефразувати в спортивну проблему "гри за правилами" і "гри без правил", "бути чи мати"

У спорті відлунується весь апофеоз життєвої практики й "декоративно" відтворюється граничне напруження тілесності, що презентує певний художній образ. На відміну від театрального актора чи літературного, архітектурного або іншого мистецького витвору смисл спортивної гри полягає в *довільній і непередбачуваній* інтерпретації

фізично-тілесного образу незалежно від професіонального чи любительського його спрямування. У спортивній грі подвоюється тілесний світ людини як природної істоти, що має “вписуватись” в органічну гармонію світу, котрий грає всіма барвами природних сил стихій. Тілесність спортсмена і є однією з них, сила й краса його стверджує силу й красу людського духу. Спортсмени кидають виклик богам, ставлячи себе на рівень “травців із вогнем”, а тому переможців піднімають на п’єдестал і увінчують земними вінцями слави (в олімпійському спорті), а люди відзначають їх матеріальними винагородами. Спортивна гра є однією з видів соціально-сюжетної, ситуаційної гри, специфікою якої є демонстративна показовість, подійність сконцентрованого на феноменологічній палітрі людського тіла.

Таким чином, екзистенціалістська методологія розглядає спортивну гру як суттєву ознаку людської самобутності, у якій відбувається рольове в образах фізичної культури перевтілення спортсмена, а власне – його тіла, яке ми називаємо “спортивним тілом”, зі звичайного буденного стану в неперевершену і художньо-естетично привабливу силу. Вихід спортивного тіла “за межі самого себе” розкриває його потенційні резервні фізичні тілесні, можливості. Вони наочно виявляються, демонструються, тобто відбувається *трансцендентация* тілесності, про що писав Ж.-П. Сартр у праці “Буття і Ніщо” в розділі “тіло”.

Друге: спортивна гра відрізняється від іншого калейдоскопа ігрових форм культурно-цивілізаційного процесу своєю *змагальністю*. Спортивне змагання, його організація, інфраструктура – це дзеркало будь-якого мікро- чи макро- соціального середовища, показник техніко-економічних можливостей району, регіону чи країни в цілому, за імідж якого бореться спільнота.

Наукова теорія спорту постійно приділяє велику увагу вивченню системи спортивних змагань, їх плануванню, складанню правил і положень про них. Зокрема, В.М. Платонов класифікує змагання за важливістю для професійної кваліфікації спортсмена та суспільною метою, яку вони переслідують, на: підготовчі, контрольні, підсумкові (модельні), відбіркові, і, звісно, головні, як завершальні, де виявляється вся попередня робота і спортсмен має показати “максимальну націленість на досягнення найвищого результату, найвищого рівня психічної готовності” [15, с.99].

Для філософського осмислення сучасного процесу змагальної діяльності, коли провідним гаслом стає “перемога за будь-яку ціну”, є актуальним застереження гуманістично налаштованого вченого про те, що “постійне прагнення до досягнення високих спортивних результатів у різних спортивних змаганнях, хоч і стабілізує результат, пов’язане з надмірними нервово-психічними і фізичними навантаженнями, погіршенням технічної підготовленості й може призвести до зниження спортивних показників під час вирішальних виступів” [15, с.99].

Тобто, спортивне змагання є одним із видів соціальної діяльності, у якій постійно точиться боротьба за самоствердження, самовияв людської індивідуальності, егоїстичний (розумний чи нерозумний) потяг до володарювання (Ф. Ніцше) у ландшафті соціально-історичних подій. Тому як обов’язковий елемент, що об’єднує всі потяги в спортивному змаганні, є “воля до перемоги”. Специфічною особливістю спортивного змагання, яке відрізняє його від усіх інших у творчому потоці здійснення життя людини, є різного рівня показовість, демонстративність, “ритуальна обрядовість”, що спрямовується на порівняння індивідуальних тілесностей. У цьому проявляється історична, культурологічна традиція фізкультурно-спортивних змагань. Відомий філософ А.К. Байбурін пише: “Без ритуалу немає і події... подія існує лише постільки, постільки вона втілена в ритуалі” [1, с.72]. Уся духовна аура тієї чи іншої спільноти фокусується на людському тілі, яке у виставі фізичних здібностей демонструє його силу й красу у *формі грації*.

Екзистенціалізм розглядає грацію як поєднання фізичного і духовного, природного і штучного, привнесеного в тіло тренуванням, вихованням, що його мовчазною мовою багатозначно виражає колоритне багатство внутрішніх, інтенційних потягів. “Завдяки всьому цьому, спортивне дійство, – зазначає філософ М.Ю. Мазов, – є усвідомлення можливого, тобто не просто свідомістю, так що “Я можу”, супроводжуючи будь-який проблиск думок і дії, що виходять від «чистого Я», проявляється у свободі уваги” [14, с.19]. І далі: “Бажання перемогти, яке найбільш властиве, на наш погляд, людям, укорінене в культурній традиції, тобто не вимучене чисто штучне (у даному випадку протиприродне) прагнення, а надбання неповторної особистості” [14, с.19].

З екзистенційної точки зору, у змаганнях виявляється весь комплекс або симбіоз позитивних і негативних рис особистості спортсмена: як жадоба до слави, так і марнославство, як доброзичливість, так й агресія, як колективістські, так й егоцентричні риси психофізіологічної натури “спортивного тіла”. Культурологічною заслугою спорту є те, що він сублімує (З. Фройд), спрямовує негативно-руйнівне в позитивно-корисне русло, де є можливість емоційно-психологічної “розрядки” у хвилини крайнього напруження, і зберігає цілісність людини в її якісно творчому, життєвому пориві.

Отже, культурологічними чиниками “спортивного тіла” є відчайдушність, жертвовність, наснага, екстаз, екзальтація, екстравагантність, цілеспрямованість, воля до перемоги, експансія, характерні для художньо-творчого процесу. Під таким кутом зору гуманізуються всі демонічні сили тілесності спортсмена й возвеличуються до культу. Глядач завжди може знайти в спорті те, що він шукає, чого йому бракує, що приносить йому насолоду, а також викликає відразу або ж задовольняє інші негативні прашурні інстинкти, що його бентежать, не дають спокою. У цьому ракурсі спорт угамовує всі внутрішні руйнівні схильності людської натури. Суперечлива людська постать у спорті може наочно реалізувати всі свої явні й потаємні потяги. Звідси – у край протилежні й суперечливі в суспільній думці уявлення про спорт.

По-третє: гра і змагання виявляють свою сутнісну творчо-соціальну роль у видовищності. Своєрідність ігрового характеру в спорті, як і в мистецтві, зазначає російський хореограф Р.Є. Воронін, завершується тим, що “замкнутий простір світу гри тут дозволяє одній зі стінок упасти – з’являється глядач, котрий і стає головним носієм гри” [4, с.258]. А тому сутнісні риси спортивної діяльності, які притаманні розгляду її “в чистому вигляді”, суперечливо втілюються в соціальну дійсність, в існуванні спорту, що відповідним чином позначається на тенденціях його розвитку. Сутність та існування – центральна проблема екзистенціалізму, а виявлення сутності відбувається через явище, феномен. Спорт як соціокультурний феномен не може обмежуватися лише видовищністю як розвагою, галасливою ейфористичністю, бездумним та агресивним фанатизмом, насаджуванням національного чи чоловічо-статевого шовінізму, про що пишуть деякі дослідники. “Перегляд хвилюючого спортивного змагання може бути таким же виснажливим в емоційному плані, як і сама участь...” [12, с.24].

Слід ще раз підкреслити, що гра, змагання й видовищність, як сутність й існування екзистенціального за змістом спорту, у будь-якому теоретичному аналізі не можуть бути відокремлені, бо вони зумовлюють один одного. Публічність, а не лише видовищність, яку можна розглядати як необхідну для емоційних випробувань людей розвагу, необхідно розуміти в культурологічному контексті, що дає змогу “перевести” спорт у коло соціальних потреб та інтересів, діяльнісної мотивації, системи ідеалів і цінностей, тобто в таку об’єктивну соціальну реальність, яка вимагає філософського осмислення.

У такому сенсі екзистенціалістської методології можна розглядати зворотний бік таких тенденцій у спорті, як його популяризація, гуманізація, комерціалізація (краще сказати – економізація), політизація тощо, а також питання масового залучення різних

верств населення до спорту, до здорового способу життя, занять фізичною культурою [6, с.57–63]. Наприклад, гуманізація спорту, що проявляється в переорієнтації уваги зі спорту вищих досягнень на масово-оздоровчий спорт, супроводжується дегуманізацією професійного спорту, де комерціалізація інколи вихолощує “свободо-творчий дух змагальної гри”. А також необхідна для змагань “спортивна злість” не завжди переходить у “спортивне співробітництво”, що почасти підбурюється й провокується соціальним менеджментом. Сьогодні більш гостро постає проблема “Fair Play” (чесної гри), пов’язана із “продажними” суддями й гравцями, політиками й організаторами змагань.

У розмаїтті проблем, які має досліджувати антропологія спорту, виникає безліч запитань, зокрема: яким чином впливають соматичні властивості організму людини на її духовно-психічне ядро, чи прагне наше тіло до свого вдосконалення, чи до цього його має примушувати душа, чи винна хтива плоть чи шалена душа у втіхах, яким віддається людина в тому числі й у спорті, чому байдуже ставиться спортсмен, зосереджений на “перемозі за будь-яку ціну” до збереження свого власного здоров’я? Проблема “свободи волі” і відповідальності спортсмена за своє індивідуальне життя з розвитком інформаційних технологій не тільки зменшилася, а й поглибилася.

Спорт у його філософському оздобленні як земна предметна реалізація задумів Божих про творчу іскру людини має показати граничні основи її буття, тобто відповідати на запитання: чи настане колись межа в спортивних звершеннях, рекордах; чи взагалі існують межі фізичних людських можливостей?

Таким чином, констатуємо: антропологія спорту й фізичного виховання – це філософсько-теоретичне вчення про відображення в спортивній реальності специфічних рис людини: гри, змагальності й видовищності в боротьбі за своє існування, самовиявлення й самоствердження. Завдяки цьому спорт стає соціально-культурним феноменом, а “спортивне тіло” – *еталонним видом фізичної культури*. В усіх наукових дослідженнях із фізичного виховання і спорту наголошується на тому, що вони мають сприяти всебічному й гармонійному розвитку особи, завданням ж антропології спорту є розкриття процесу “переходу” медико-біологічного, фізико-механічного, психосоматичного стану організму спортсмена в ряд культивування певних художніх образів тілесності. Отже, спортивне тіло – це перетворення психосоматичного стану організму спортсмена в культурологічний образ, що відповідає історично-цивілізаційному рівню розвитку суспільства.

1. Байбурин А. К. Ритуал: между биологическим и социальным / А. К. Байбурин // Фольклор и этнографическая действительность. – С. Пб., 1992. – С. 72.
2. Бацунов С. М. Спорт як соціокультурний феномен : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук / С. М. Бацунов. – Запоріжжя, 2012. – 21 с.
3. Вальденфельс Б. Міркування щодо генеалогії культури / Б. Вальденфельс // Філософська думка. – 2009. – № 1.
4. Воронин Р. Е. Философия танца как методологическая база теории и методики спортивного танца : (технико-эстетические виды спорта / Р. Е. Воронин // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2007. – Т. 11, № 32. – 258 с.
5. Ібрагімов М. Антропологія спорту і фізичного виховання як вираз їх сутнісних рис в соціокультурному дискурсі / М. Ібрагімов // Теорія і методика фізвиховання і спорту. – 2011. – № 3. – С. 102–108.
6. Ібрагімов М. М. Філософія спорту в дискурсі категорій тілесності, здоров’я та життєздатності / М. М. Ібрагімов // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. – К., 2011. – № 5. – С. 57–63.
7. Ібрагімов М. М. Феноменологія “тілесного досвіду” у фізкультурно-спортивній експлікації / М. М. Ібрагімов // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія Філософія. Філософські перипетії. – Х., 2013. – № 1064. – Вип. 48. – С. 135–142.
8. Ібрагімов М. М. “Філософія спорту”: роздуми сови Мінерви про поневіряння сучасного Аполлона : (до питання кризи у фізкультурно-спортивному світогляді) / М. М. Ібрагімов // Практична філософія. – К., 2013. – № 2. – С. 215–221.

9. Ібрагімов М. М. Філософія спорту в генезі історико-культурологічних студій та вітчизняних перспектив / М. М. Ібрагімов // Філософська думка. – 2014. – № 1.
10. Кириленко О. Інституціональні трансформації сучасного спорту : монографія / О. Кириленко. – Рівне : Геден Прінт, 2011. – 522 с.
11. Круцевич Т. Ю. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення : навч. посіб. / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня. – К. : Олімп. л-ра, 2010. – 248 с.
12. Лэш Кристофер. Вырождение спорта / Кристофер Лэш // Логос. – 2006. – № 3 (54).
13. Люшен Г. Спорт, конфликты и мир / Г. Люшен // Спорт в современном обществе : сб. науч. м-лов. – М. : Физкультура и спорт, 1982. – С. 28–37.
14. Мазов Н. Ю. Смысловое и экзистенциальное измерение спорта / Н. Ю. Мазов // Медицина и образование в Сибири. – 2008. – № 3.
15. Теория спорта / [под ред. проф. Платонова В. Н]. – К. : Вища школа, 1987. – 423 с.
16. Шелер М. Философия мировоззрения / Макс Шелер // Избранные произведения. – М., 1994.
17. Kosiewicz J. Philosophy of Sport or Philosophical Reflection over Sport / J. Kosiewicz, Z. Krawczyk // Philosophy of Physical Culture : Proceedings of the International Conference held in Olomouc, Czech Republic, September 1–3, 1996. – Olomouc, 1997. – P. 9.

An attempt philosophical and anthropological analysis of the essential features of sports: sports, racing and entertainment in their interdependence. As an expression of the existential problems of nature and human existence is disclosed culturologist concept of “athlete’s body” and argues that it is, thanks to spectacular competitive game creates a unique artistic and body image and thus converts a single individual athlete’s body in a social and cultural phenomenon.

Keywords: *existentialism, philosophy of sport, anthropology, athletic body, game, competition, publicity, entertainment.*

УДК 141.13:159.933.63

ББК 87.3(0)32

Роман Пятківський

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СТАРОСТІ ПРЕДСТАВНИКАМИ РИМСЬКОГО СТОЇЦИЗМУ

Стаття присвячена теорії старості, яку розробили представники римського стоїцизму. У центрі дослідження – зміст запропонованих Луцієм Аннеєм Сенекою і Марком Аврелієм концепцій “досконалої” старості людини, у яких розкрито ключові принципи їхньої геронтософії. Філософія мислителів розглядається як важливе джерело становлення європейської геронтології в період античності.

Ключові слова: *геронтологія, літня людина, смерть, старість, стоїцизм.*

“Старість – не радість”, – стверджує українська приказка, натякаючи на складність фізичних і світоглядних випробувань, які підстерігають літніх людей на етапі буттєвого згасання. Однак ще напруженіше відчувається екзистенційна межовість геронтологічного полюса в умовах суспільної кризи, яка не вщухає і не лише відбирає в людини впевненість у надійних засадах власного існування, а й немов десакаралізує її, змушуючи наодинці протистояти життєвим випробовуванням. За таких обставин особливо непростою стає участь тих, хто перебуває в “тихому” віці. Демографічні звіти констатують невпинне зростання частки літніх людей у структурі населення України, а значить, відсоток тих, кому потрібно шукати відповідь на питання: як бути зі старістю? – надзвичайно високий. В умовах нестабільності й невпевненості в майбутньому це питання завчасно непокоїть і тих, хто лише наближається до горизонту старості.

Феномен старості завжди хвилював мислителів, які прагнули збагнути її таємницю, призначення й виробити правильне ставлення до цього непростого етапу життя. На нашу думку, особливо цінним геронтософським досвідом збагатив людство римський стоїцизм – мужня філософія, яка прагнула відверто говорити про життєві проблеми. “Що таке старість?”, “Як маємо її сприймати і зустрічати?”, “Як жити в старості?”, “Чи можна до старості та смерті приготуватися заздалегідь?” – ці та інші геронтологічні